

Grzegorz Majkowski

O sposobach komunikowania wartości w dyskursie politycznym : (na przykładzie przemówień Ignacego Jana Paderewskiego)

Niepodległość i Pamięć 25/4 (64), 205-228

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Majkowski

Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni

O sposobach komunikowania wartości w dyskursie politycznym (na przykładzie przemówień Ignacego Jana Paderewskiego)

Słowa kluczowe

Ignacy Jan Paderewski, dyskurs polityczny, przemówienie, wartości, kohezja, powtórzenie leksykalne, powtórzenie składniowe

Streszczenie

Artykuł ukazuje, za pomocą jakich zabiegów językowych Ignacy Jan Paderewski wyrażał uznawany przez siebie system wartości. Poszerza wiedzę o kształtowaniu się dyskursu politycznego u progu odzyskania przez Polskę niepodległości i w pierwszych dziesięcioleciach formowania państwowości. Materiał przykładowy pochodzi z przemówień Paderewskiego z czasu jego zaangażowania w przywrócenie niepodległego bytu państwowego i okresu międzywojennego. Nadawca komunikuje o wartościach, np. o jedności narodowej, pracy dla dobra narodu, wolności narodu, sprawiedliwości głównie za pomocą powtórzeń leksykalnych i analogii składniowych. Są to zabiegi jednocześnie spójnościowe (kohezyjne) i perswazyjne. Paderewski nie tyle przekonuje, co wzmacnia wartości, które uznają jednocześnie odbiorcy i on sam. Ten wybitny polityk poprzez umiejętność komunikowania uznawanych zasad miał znaczący wpływ na kształtowanie dyskursu politycznego i podniesienie poziomu kultury politycznej w czasach odradzania się wolnej Polski w pierwszej połowie XX wieku.

Niech mi jednak wolno będzie powiedzieć, że pracowałem gorliwie,
nie myśląc o sobie ani też o bliskich krwią lub duchem,
jedynie z troską o dobro narodu, który mi był i będzie
najdroższym i najbliższym
Ignacy Jan Paderewski, 1924¹

Wprowadzenie

Celem artykułu jest ukazanie językowych sposobów wyrażania wartości, które uznawał i reprezentował wybitny polski pianista, kompozytor, mąż stanu Ignacy Jan Paderewski (1860–1941)². Przeanalizo-

---

¹ *Przemówienie I.J. Paderewskiego do mieszkańców Wielkopolski z okazji nadania mu tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Poznańskiego i obywatela honorowego m. Poznania przypominające ich zasługi dla sprawy polskiej*, Poznań, 21 listopada 1924 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, t. 5, 1909–1941. Wybór i przygotowanie dokumentów A.G. Dąbrowski, M.M. Drozdowski (red. nac.), K. Janczewska-Sołomko, M. Perkowska-Waszek, X. Pilch, oprac. B. Janicka, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2001, (kopia, maszynopis, MPCH [Muzeum Polskie w Chicago], zesp. I.J. Paderewskiego), s. 86.

² Paderewski Ignacy Jan (1860–1941), „pianista, kompozytor, polityk. Ur. 6 XI w Kuryłówce na Podolu, był drugim dzieckiem Jana (...), M. Perkowska, R. Wapiński, *Paderewski Ignacy Jan (1860–1941)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1979, s. 795. „Trudno wyznaczyć czas, w którym P[aderewski] wkraczał w życie polityczne. On sam za początek swej kariery politycznej uznał dwa wydarzenia z r. 1910: odsłonięcie pomnika Grunwaldzkiego w Krakowie (14 VII) i przemówienie, jakie miał we Lwowie w rocznicę urodzin F. Chopina (23 X). Dał w nim wyraz swej wierze w moc narodu i jego przetrwanie oraz swemu przekonaniu o nadrzędności kwestii narodowej”, *ibidem*, s. 799. „W dniu 16 I 1919 roku objął stanowisko prezesa rady ministrów oraz równocześnie ministra spraw zagranicznych i delegata Polski (obok Romana Dmowskiego) na konferencję pokojową w Paryżu. (...). Był entuzjastycznie przyjęty przede wszystkim przez siły centrum i prawicy polskiej (...)”, *ibidem*, s. 800. „Dn. 4 XII P. złożył rezygnację ze stanowiska premiera i ministra spraw zagranicznych. W dn. 6 XII Piłsudski zaproponował mu utworzenie nowego rządu. P. podjął się próby jego sformowania, ale wobec negatywnego stanowiska głównych klubów sejmowych 9 XII złożył ostateczną rezygnację”, *ibidem*, s. 800. Zob. także, np. M.M. Drozdowski, *Ignacy Jan Paderewski. Zarys biografii politycznej*, wyd. III rozszerzone, Warszawa 1986; idem, *Ignacy Jan Paderewski. Pianista, kompozytor, mąż stanu*, Warszawa 2001;

wanie tego zagadnienia może poszerzyć wiedzę o kształtowaniu się dyskursu politycznego u progu odzyskania przez Polskę niepodległości i w pierwszych dziesięcioleciach formowania państwowości.

Praca ma charakter materiałowo-opisowy. Przykłady, które stanowią podstawę do wyciągnięcia wniosków zostały wyekscerpowane z przemówień Ignacego Jan Paderewskiego z czasu jego zaangażowania w przywrócenie niepodległego bytu państwowego i z okresu międzywojennego.

Nieco uwagi poświęcamy w tym miejscu kluczowym dla pracy pojęciom. Przez dyskurs – termin obecny od lat w naukach humanistycznych i społecznych, m.in. w lingwistyce, politologii, pedagogice – rozumiemy, za Stanisławem Gajdą, „osadzone w realnym kontekście wydarzenie komunikacyjne”³, a więc zdarzenie, które ma nadawcę, odbiorcę (jednostkowego lub zbiorowego – w obu wypadkach) i występuje w danym miejscu i czasie. Przytoczone ujęcie najlepiej koresponduje z celem pracy. Rozważania zawarte w tym artykule są fundowane na materiale przykładowym zaczerpniętym – jak zaznaczono wyżej – z przemówień Paderewskiego. Przemówienie to „oficjalna wypowiedź z jakiejś okazji, skierowana do grupy ludzi”⁴. Przemówienie jest gatunkiem tekstu – w tym wypadku – tekstu politycznego. Należy więc jeszcze w skrócie przybliżyć same pojęcia gatunku i tekstu. Gatunek to „kulturowo i historycznie ukształtowany oraz ujęty w społeczne konwencje, sposób językowego komunikowania się”⁵. Jako konwencja językowo-kulturowa stanowi „naturalną i uniwersalną kategorię rzeczywistości komunikacyjnej, ważny mechanizm sterujący ludzkimi zachowaniami komunikacyjnymi, istotne pojęcie

---

idem, *Budowniczości II Rzeczypospolitej. Na przywitaniu stulecia odzyskania niepodległości*, red. A. Dragan, T. Skoczek, Muzeum Niepodległości, Wydawnictwo „Grupa M-D-M”, Warszawa 2018, s. 53–85.

³ S. Gajda, *Tekst/dyskurs oraz jego analiza i interpretacja*, [w:] *Współczesne analizy dyskursu. Kognitywna analiza dyskursu a inne metody badawcze*, red. M. Krauz, S. Gajda, Wydawnictwo UR, Rzeszów 2005, s. 13.

⁴ *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Wydawnictwo Reader’s Digest Przegład sp. o.o., Warszawa 1998, t. 2, s. 179.

⁵ S. Gajda, *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2. *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Instytut Kultury, Warszawa 1993, s. 245.

wyjaśniająco-interpretatywne w stosunku do tych zachowań”⁶. Tekst traktujemy jako „zorganizowaną całość znakową, wyrażającą relatywnie skończoną treść myślową i użytą w jednym akcie komunikacji językowej”⁷. I jeszcze kluczowe dla pracy rozumienie czym są wartości⁸. W tym miejscu przyjmujemy, że wartości to przekonania uznawane przez wspólnotę, które decydują o postawach i działaniach jej członków, powszechnie uznawane sądy egzystencjalno-normatywne⁹.

Przemówienie jako gatunek tekstu politycznego, to wypowiedź „od kogoś” skierowana „do kogoś” – do konkretnego odbiorcy, i co równie istotne, w określonym kontekście sytuacyjnym, w danym miejscu i czasie.

Paderewski – jako nadawca w dyskursie politycznym – przekonywał więc, co należy jeszcze raz podkreślić, konkretnych odbiorców. Były nimi osoby, które dobrowolnie przychodziły na uroczystości rocznicowe, w celu uczczenia postaci znaczącej, upamiętnienia ważnego dla wspólnoty wydarzenia. Co ważne, odbiorcy ci mieli te same intencje, spotykali się z pobudek patriotycznych, cechowało ich głębokie uczucie miłości do ojczyzny. Osoby, które budowały wspólnotę myśli i uczuć zbierały się w określonym miejscu i czasie. Wybór ten wynikał ze specyfiki upamiętnianego wydarzenia.

---

⁶ Idem, *Gatunki wypowiedzi i genologia*, [w:] Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2009, s. 144.

⁷ Idem, *Współczesna polszczyzna naukowa. Język czy żargon?*, Wydawnictwo WSP w Opolu, Opole 1990, s. 95. Zob. także idem, *Tekst/dyskurs...*, op. cit., s. 11–20.

⁸ Zagadnienie wartości i jej znaczenie dla jednostki ludzkiej doczekało się bardzo bogatej literatury, dogłębnego rozpatrzenia w naukach humanistycznych. Dla przykładu podajemy następujące pozycje: *Język w kręgu wartości. Studia semantyczne*, red. J. Bartmiński, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2003; *Nazwy wartości*, red. J. Bartmiński, M. Mazurkiewicz-Brzozowska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1993; L. Dyczewski, *Miejsce i funkcje wartości w kulturze*, [w:] *Kultura w kręgach wartości*, red. L. Dyczewski, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2001, s. 29–31; J. Puzynina, *Język wartości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992; J. Tischner, *Myślenie według wartości*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1994.

⁹ Zob. M. Scheler, *Resentyment a moralności*, Wydawnictwo Fundacja Aletheia, Warszawa 2008. W ogóle wartość to „cecha stanowiąca o nieprzeciętnych walorach kogoś lub czegoś; ważność, znaczenie”, *Słownik współczesnego języka polskiego*, op. cit., s. 499.

Nadawca działał słowami¹⁰. Przekonywał do wartości poprzez zastosowanie zabiegu powtarzania ich nazw. W przemówieniach Paderewskiego spotykamy powtórzenia leksykalne dosłowne (całkowite) oraz powtórzenia ze zmianą postaci fleksyjnej i pozycji składniowej powtarzanego wyrazu (częściowe). Mamy także analogie składniowe. Występują powtórzenia nazw w tym samym otoczeniu słownym (paralele zupełne, całkowite) oraz powtórzenia konstrukcji składniowych w kolejnych jednostkach zdaniowych bez ponowienia nazwy wartości (analogie niezupełne, niecałkowite). Zabieg powtarzania ma miejsce w jednym zdaniu lub dotyczy kilku, zwykle następujących po sobie jednostek zdaniowych. W tym drugim wypadku silnie wpływa na spójność powierzchniową tekstu, na gramatyczne powiązanie jednostek zdaniowych za pomocą wykładników formalnych, czyli na kohezję¹¹ wewnątrzakapitową, międzyakapitową.

Komunikowanie wartości poprzez zabieg powtarzania leksykalnego i składniowego jest jednocześnie mechanizmem spójnościowym (kohezyjnym) i perswazyjnym. Sama spójność tekstu, jego organizacja na powierzchni, która daje uporządkowanie, jednoznaczność, precyzję jest już poprzez te właściwości tekstu perswazją.

Paderewski przekonywał do pewnych wartości, a raczej – w wypadku przemawiania do swoich zwolenników – wzmacniał w audytorium system wartości, ten, który uznawał on i wspólnota słuchaczy.

Komunikowania wartości w dyskursie politycznym

W przemówieniach Paderewskiego była wyrażana przede wszystkim wartość jedności narodowej, wartość wspólnoty. Nadawca przekonywał do jedności lub wzmacniał w audytorium tę wartość za pomocą odpowiednio dobranej leksyki (oddawała ona intencję nadawczą,

---

¹⁰ Zob. J.L. Austin, *Jak działać słowami*, przekł. B. Chwedeńczuk, [w:] J.L. Austin, *Mówienie i poznawanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 543–708.

¹¹ Na temat kohezji – spójności powierzchniowej tekstu, gramatycznego powiązania jednostek zdaniowych za pomocą wykładników formalnych piszę szczegółowo w innym miejscu, zob. G. Majkowski, *Kohezja w publicystyce okresu oświecenia*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2007.

realizowała funkcję tekstu) oraz zabiegu powtarzania – leksykalnego i konstrukcji składniowych.

W przemówieniu na dworcu kolejowym w Łodzi 1 stycznia 1919 roku Paderewski przekonywał:

Niech się nikt nie łudzi, aby jakiegokolwiek stronnictwo, choćby najszlachetniejszymi ożywione zamiarami, mogło odbudować Polskę. Tylko cały, zjednoczony naród może dokonać tego wielkiego dzieła. Muszą wziąć w tym udział lud i robotnicy, których obecnego tu reprezentanta przyciskam do serca. Musimy skupić się przy Białym Orle i Bogu.

Wszyscy musimy zaprząć się do pracy i dobro całego narodu musimy mieć na oku. W tym też celu i ja jadę do Warszawy, a was proszę o poparcie, aby cały naród mógł dojść do zgody i jedności¹².

Nadawca używał znaczących słów: „zjednoczenie”, „całość”, „skupienie”, „wszyscy”, „zgoda”, form: „cały, zjednoczony naród”; „cały naród”, „lud i robotnicy”, które wskazują na pole semantyczne „jedności”, budują to pole znaczeniowe. Warunkiem odrodzenia państwa polskiego i utrzymania niepodległości była dla Paderewskiego zgoda i jedność. Wypowiadał wprost słowo jedność w drugim akapicie zacytowanego wyżej fragmentu przemówienia, w prośbie o poparcie jego działań: „aby cały naród mógł dojść do zgody i jedności”¹³.

Wartość jedności, wspólnotowości została wyeksponowana także w wezwaniu na końcu pierwszego akapitu: „Musimy skupić się przy Białym Orle i Bogu”¹⁴. Skupienie się przy Bogu wskazywało na przekonanie nadawcy, że jedność pozostaje w ścisłym związku z wartościami chrześcijańskimi, że budowanie wspólnoty jest oparte na fundamencie wiary chrześcijańskiej.

Paderewski podkreślał, za pomocą odpowiednio dobranej leksyki, że jedność, „cały naród”, „zjednoczony naród” jest cenną wartością. Przekonywał audytorium, że „dobro całego narodu musimy mieć

---

¹² *Przemówienie I. Paderewskiego na dworcu łódzkim i łowickim na temat potrzeby jedności narodowej*, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, op. cit., („Kurier Warszawski”, nr 2 z 21 stycznia 1919 r.), s. 22. W cytatach pisownia zgodna z oryginałem.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

na oku”, że „wszyscy musimy zaprząć się do pracy” (w celu odbudowy Polski), „odbudowanie Polski” (przez cały naród) nazywał „wielkim dziełem”, a „muszą wziąć w tym udział lud i robotnicy”¹⁵.

Paderewski przekonywał o potrzebie jedności narodowej także w przemówieniu na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie 1 stycznia 1919 roku. Ponownie słowo „naród” związał z określeniem całej: cały naród. W jego rozumieniu „naród cały” to „lud polski i robotnik polski”: „Wierzajcie, że żadne stronnictwo Polski Wam nie odbuduje. Zbudować ją może naród cały – lud polski i robotnik polski”¹⁶. Zasada jedności została podkreślona przez użycie przy słowie „Polska” charakterystycznych określeń: „zjednoczona”, „cała z Gdańskiem”, „jedna”. Padły one w trakcie przytaczanego już wcześniej przemówienia na Dworcu Wiedeńskim: „Niech żyje Polska wolna, zjednoczona, cała z Gdańskiem, Polska silna, dla wszystkich sprawiedliwa...”¹⁷. Nadawca w celu przekonania do jedności używał w tym samym przemówieniu formy liczby mnogiej musimy, z -my inkluzywnym, włączającym: „Jest tylko jedna wielka Polska i taką mieć musimy”¹⁸. Za pomocą tego zabiegu językowego odwołał się do całej wspólnoty Polaków: „musimy”, czyli wszyscy muszą dążyć do „jednej wielkiej Polski”.

Nadawca przekonywał do jedności, budowania wspólnoty Polaków poprzez silne podkreślenie wartości braterstwa. W przemówieniu na Sejmie Związku Narodowego Polskiego w Ameryce 1 października 1915 roku w Schenectady podkreślał swoją jedność z polskimi emigrantami. Starał się w ten sposób budować wspólnotę Polaków na emigracji z Polakami, którzy pozostali pod zaborami:

„Bracia Związkowcy! Należę do was i to od dawna. Przychodzę zatem do was jako do swoich, do bliskich, do drogich [chodź o członków Związku Narodowego Polskiego w Ameryce – GM]”¹⁹.

---

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ *Przemówienie I. Paderewskiego na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie z podkreśleniem myśli, że będzie służył całemu narodowi*, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, op. cit., („Kurier Warszawski”, nr 2 z 2 stycznia 1919 r., s. 4), s. 23.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ *Przemówienie I.J. Paderewskiego na Sejmie Związku Narodowego Polskiego w Ameryce*, 1 października 1915 r., Schenectady, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli*

W przemówieniu Paderewskiego na wiecu Polaków zebranych pod pomnikiem Tadeusza Kościuszki, z apelem o Dzień Pracy dla Polski 30 maja 1915 r. w Chicago padły słowa:

„A zatem żegnam was, bracia, żegnam siostry kochane! Żegnam, jako witałem, słowem miłości braterskiej i gorącej. Żegnam, i pokłon wam składam, nie jako wódz żaden, lecz jako sługa narodu wierny, pokłon serdeczny, uniżony: BOŚCIE POLACY!”²⁰.

Za pomocą wyrażen: „miłość braterska i gorąca”, „Bracia Związkowcy”, „siostry kochane” i równie silnie nacechowanego emocjonalnie dodatnio słowa „bracia”, nadawca wskazywał na wartość wspólnoty Polaków, przekonywał do budowania jedności. Polacy to, jak czytamy w podanym fragmencie, „bracia” i „siostry”, a wszyscy są obdarzeni „miłością braterską”.

Paderewski w przemówieniu wygłoszonym na uroczystości odsłonięcia pomnika Grunwaldzkiego 15 lipca 1910 roku w Krakowie wartość jedności, wspólnoty wyraził wprost słowem „wspólny”. Pomnik Grunwaldzki był dla niego symbolem jedności i wspólnoty. Stanowił świadectwo „wspólnej przeszłości”, „wspólnej chwały”, miał być inspiracją do „wspólnej pracy”:

„Niech każdy Polak i Litwin każdy, z dawnych dzielnic Ojczyzny czy zza oceanu, spoglądają na ten pomnik jako na znak wspólnej przeszłości, świadectwo wspólnej chwały, zachętę do wspólnej a owocnej pracy”²¹.

O wartości jedności, wspólnego działania przekonywał Paderewski w przemówieniu w Teatrze Skarbkowskim we Lwowie na obchodach stulecia urodzin Fryderyka Chopina 23 października 1910 roku, poprzez krytykę tego, że brak „zbiorowego działania”, „nieudolność” w tym zakresie doprowadziły do utraty niepodległości: „w niej to [w arytmii – GM] należy szukać źródła naszej rzeczywistej niestety

---

o Polsce i Polonii, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992 („Dziennik Związkowy Zgoda”, nr 232, 2 października 1915, s. 1), s. 93.

²⁰ *Przemówienie I.J. Paderewskiego na wiecu Polaków zebranych pod pomnikiem T. Kościuszki z apelem o Dzień Pracy dla Polski*, 30 maja 1915, Chicago, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, op. cit., (odpis, maszynopis, AIJP [Archiwum Ignacego Jana Padrewskiego], t. 621, k. 15–18), s. 92.

²¹ *Przemówienie I.J. Paderewskiego wygłoszone na uroczystości odsłonięcia pomnika Grunwaldzkiego*, (Kraków, 15 lipiec 1910 r.), [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, op. cit., (oryginał, rękopis, AIJP, t. 609, k. 30–33), s. 59.

nieudolności do karnego, zbiorowego działania. W tej to arytmii nie-
wątpliwie tkwi i naszych dziejów tragizm nieszczęsny²².

Wartość wspólnoty, zbiorowości przejawiała się w pochwaleniu narodu. W cytowanym już przemówieniu na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie w styczniu 1919 roku pojawiły się uwznioślające naród słowa: „zbiorowa dusza narodowa”, „dusza polska”:

„Tłumy, które mnie witają, składają hołd zbiorowej duszy narodowej. Wielki ogień gorzał w duszy polskiej i ogień ten przetrwał lata ucisku, niewoli i tej wojny błogosławionej, bo ona nam wolność przyniosła²³.”

Z wartością jedności i wartością narodu w silnym związku pozostaje wartość wolności. Paderewski cenił przede wszystkim wolność ojczyzny, narodu. Wyrażał to wprost za pomocą leksemu wolność:

„Wielki ogień gorzał w duszy polskiej i ogień ten przetrwał lata ucisku, niewoli i tej wojny błogosławionej, bo ona nam wolność przyniosła²⁴.”

„[narod – GM] pragnie wolnej, niepodległej Ojczyzny²⁵.”

Wartość wolności dla Polski miała dla nadawcy tak duże znaczenie, że wojnę między mocarstwami, kończącą czas zaborów, określił mianem „błogosławionej²⁶.”

Do wolności odwołuje się Paderewski również w pierwszym politycznym wystąpieniu na obiedzie wydanym na jego cześć przez Lotus Club 8 kwietnia 1893 roku w Nowym Jorku. Nadawca wyrażał wówczas pragnienie wolności dla narodu polskiego. Wzorem w okazywaniu szacunku dla tej wartości i jej wcielaniu w życie był dla niego naród amerykański. Jego walkę z niewolnictwem nazywał „piękną walką²⁷.”

---

²² Przemówienie I.J. Paderewskiego w Teatrze Skarbkowskim na obchodzie stulecia urodzin Fryderyka Chopina, Lwów, 23 października 1910 r., [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, op. cit., (Druk, Lwów 1911), s. 65.

²³ Przemówienie I. Paderewskiego na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie z podkreśleniem myśli, że będzie służył całemu narodowi, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, op. cit., („Kurier Warszawski”, nr 2 z 2 stycznia 1919 r., s. 4), s. 22.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem, s. 23.

²⁶ Ibidem, s. 22.

²⁷ *Pierwsze polityczne wystąpienie I.J. Paderewskiego na obiedzie wydanym*

Naród polski pozbawiony wolności został określony jako „biedny naród”²⁸. W wystąpieniu padły znamienne słowa: „Pokochałem Wasz kraj, zanim go jeszcze poznałem, a to z tej przyczyny, (...) że ten kraj jest jedynym, w który żyją swobodnie tysiące Polaków i cieszą się wolnością, a każdy mój rodak może powiedzieć to, co chce, o przyszłości i przyszłości swego kraju bez obawy, że zostanie aresztowany”²⁹.

Paderewski wyrażał wdzięczność narodowi amerykańskiemu, że przyjął polskich emigrantów, że Stany Zjednoczone dały im wolność oraz nadzieję na lepszą przyszłość.

Z wartością jedności i wolności szła w parze wartość solidarności międzyludzkiej. W tym samym wystąpieniu padły charakterystyczne słowa, które były wyrazem wdzięczności za okazaną Polakom solidarność: „(...) dalszcie nam dużo szczęścia: uwierzyliśmy, że nie jesteśmy sami”³⁰.

Wypowiedzenia: „nie jesteśmy sami” i z wcześniejszego ekscerptu: „(...) ten kraj jest jedynym, w którym żyją swobodnie tysiące Polaków” silnie podkreślają wartość solidarności i wzmacniają perswazyjną funkcję tekstu.

Wartość solidarności odnajdujemy w cytowanym już przemówieniu Paderewskiego na Sejmie Związku Narodowego Polskiego w Ameryce, w 1915 roku:

„Cieszę się więc (...), że mogę wam podziękować z całego serca jak najgoręcej za tę godność cenną, którąście mnie zaszczylić raczyli, i za tę gotowość, z jakąście myśl moją »dnia polskiego« poparli”³¹.

Paderewski w tych słowach dziękował zebranim – polskim emigrantom w Stanach Zjednoczonych za poparcie jego inicjatywy Dnia

---

na jego cześć przez Lotus Club o amerykańskiej wolności, polskim wychodźstwie, losach obu narodów i nadziei ożywiającej Polaków, 8 kwietnia 1893, New York, [w:] I.J. Paderewski, *Mysli o Polsce i Polonii*, op. cit., (tłum. z ang., *Sun*, New York, 8 maja 1893 r.), s. 51.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ *Przemówienie I.J. Paderewskiego na Sejmie Związku Narodowego Polskiego w Ameryce*, 1 października 1915 r., Schenectady, [w:] I.J. Paderewski, *Mysli o Polsce i Polonii*, op. cit., („Dziennik Związkowy Zgoda”, nr 232, 2 października 1915, s. 1), s. 93.

Pracy dla Polski – przeznaczenia dochodów z jednego dnia pracy dla potrzebujących w kraju. Dzięki temu wsparciu Polaków z Ameryki – jak się wypowiadał – wielu „rodaków będzie miało przez całą zimę suchy kęs chleba”³².

Wypowiedzi z wymownym zasobem słownym: „poparcie dnia polskiego”, obdarowanie „suchym kęsem chleba” silnie oddziaływały na emocje i uczucia audytorium.

Nadawca cenił wartość bezinteresownego służenia narodowi i ojczyźnie, która powinna należeć do świata wartości każdego polityka, męża stanu. Zdaniem Paderewskiego polityk, który otrzymuje od narodu prawo do sprawowania władzy musi poświęcać się dla niego, pracować dla jego dobra, musi znać i rozumieć potrzeby wspólnoty i je realizować. Do wartości bezinteresownej pracy na rzecz ogółu przekonywał m.in. w przemówieniu na wiecu Polaków zebranych pod pomnikiem Tadeusza Kościuszki, gdy występował z apelem o Dzień Pracy dla Polski 30 maja 1915 roku w Chicago. Myśl swoją wyraził przede wszystkim w zaprzeczeniu, że nie jest „wodzem” i określeniu siebie jako „sługi narodu wiernego”³³. Oto fragment tego przemówienia ze znamienymi słowami:

„A zatem żegnam was, bracia, żegnam siostry kochane! Żegnam, jako witałem, słowem miłości braterskiej i gorącej. Żegnam, i pokłon wam składam, nie jako wódz żaden, lecz jako sługa narodu wierny, pokłon serdeczny, uniżony: BOŚCIE POLACY!”³⁴.

Nadawca posłużył się w tym wypadku perswazyjnym chwytem przeciwstawienia. Antytezę oparł na schemacie: autorytarny wódz, osoba wymagająca posłuszeństwa od poddanych, podporządkowująca sobie naród – sługa (narodu), osoba podporządkowana narodowi.

Przekonanie o konieczności służenia narodowi, który jest podstawową, najważniejszą wartością, celem działań, wręcz sensem istnienia wyraził Paderewski także kilka lat później, w przemówieniu na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie 1 stycznia 1919 roku:

---

³² Ibidem.

³³ *Przemówienie I.J. Paderewskiego na wiecu Polaków zebranych pod pomnikiem T. Kościuszki z apelem o Dzień Pracy dla Polski, 30 maja 1915, Chicago, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, op. cit., (odpis, maszynopis, AIJP, t. 621, k. 15–18), s. 92.*

³⁴ Ibidem.

„Ja to tak rozumiem, że mąż stanu to nie ten, co wolę swą narzuca, a ten, co jako obowiązek swój uważa zrozumienie myśli i uczuć narodu i przyjmowanie od narodu rozkazów. (Długie brawa)”³⁵.

Po raz kolejny mówił o roli polityka, jego miejscu w dyskursie politycznym. Nadawca również w tym wypadku korzystał z przeciwstawienia: polityk, czyli „mąż stanu” jako osoba narzucająca swoją wolę wspólnocie i jako osoba, która wykonuje wolę narodu – „przyjmuje od narodu rozkazy”³⁶.

W obu przytoczonych przykładach chwyt przeciwstawienia zawiera się w jednostce zdaniowej. Buduje spójność wewnątrzdzaniową, która także rytmizuje tekst, wpływa na uporządkowanie w ogóle wypowiedzi.

W przemówieniu na bankiecie Rady Miejskiej Katowic 20 listopada 1924 roku Paderewski podkreślił znaczenie takich wartości, jak sprawiedliwość i praworządność. Zaapelował o sprawiedliwe oraz praworządne postępowanie. Nadawca wyraził myśl, że ci, którzy akceptują te wartości mogą spodziewać się i oczekiwać, że sami będą traktowani sprawiedliwie i zgodnie z zasadami prawa. Swoje przekonania zakomunikował za pomocą paraleli składniowej z wkomponowanym w nią powtórzeniem leksykalnym. Zabieg ten przyczynił się do uspoźnienia wypowiedzi i nadał jej moc perswazyjną. Nadawca do perswadowania wykorzystywał nie tylko zasób słowny, ale także mechanizm powtarzania (słów kluczowych i konstrukcji składniowych):

„Bądźmy sprawiedliwi, bo wtedy będziemy mogli żądać od innych sprawiedliwości. Bądźmy praworządni, bo wówczas tylko będziemy mogli upominać się o własne prawa”³⁷.

Analogie składniowe z powtórzeniem leksykalnym bądźmy: „bądźmy sprawiedliwi”; „bądźmy praworządni”, i dalej, z argumentacją uję-

---

³⁵ *Przemówienie I. Paderewskiego na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie z podkreśleniem myśli, że będzie służył całemu narodowi*, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, op. cit., („Kurier Warszawski”, nr 2 z 2 stycznia 1919 r., s. 4), s. 23.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Przemówienie I. Paderewskiego do Ślązaków na bankiecie Rady Miejskiej Katowic o konieczności wydajnej pracy* [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, 20 listopada 1924 r., op. cit., (kopia, maszynopis, AIH [Archiwum Instytutu Hoovera], zesp. I.J. Paderewskiego), s. 85.

tą w paralełę składniową po powtórzonym spójniku uzasadniającym „bo”: „bo wtedy będziemy mogli żądać”; „bo wówczas (...) będziemy mogli upominać się”, utrwały się w odbiorcy i wzmacniały perswazyjną wymowę tekstu.

W innym miejscu, w przemówieniu na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie Paderewski opowiadał się za budowaniem Polski „dla wszystkich sprawiedliwej”: „Niech żyje (...) Polska silna, dla wszystkich sprawiedliwa...”³⁸.

Wartość tolerancji i jednocześnie pochwałę narodu polskiego za uznawanie i respektowanie tej wartości Paderewski wyraził w przemówieniu do Amerykanów, wygłoszonym w sali Auditorium w Chicago, na koncercie poświęconym pomocy Polsce 5 lutego 1916 roku, w następującym dłuższym fragmencie:

Jednakże poprzez całą naszą historię płynie strumień człowieczeństwa, wielko-duszości i tolerancji tak szeroki, potężny i czysty, że próżno byłoby szukać podobnego w przeszłości jakiegokolwiek innego kraju europejskiego.

Od samego początku swego politycznego istnienia, Polska stała się bezpieczną ucieczką dla wszystkich uciskanych ludzi, wygodnym schronieniem dla wszystkich prześladowanych religii i poglądów. Otworzyliśmy szeroko drzwi do naszego domu dla każdego.

Prześladowani Żydzi przybyli do Polski z Niemiec w jedenastym stuleciu, a pierwszy przywilej obdarzający ich prawem zamieszkania w polskich miastach został wydany przez naszego króla Władysława Hermana w mieście Kaliszu w roku 1096. Od tej chwili napływali do naszego kraju ludzie wszystkich narodów, wszystkich wyznań i wszyscy znaleźli oni wśród nas opiekę prawa i swobodę praktykowania własnej wiary. (...).

Nigdy nie było – nie potrafię powiedzieć bardziej stanowczo – nigdy nie było prześladowań rasy, wiary, ani nawet języka za naszych polskich rządów³⁹.

---

³⁸ *Przemówienie I. Paderewskiego na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie z podkreśleniem myśli, że będzie służył całemu narodowi*, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, op. cit., („Kurier Warszawski”, nr 2 z 2 stycznia 1919 r., s. 4), s. 23.

³⁹ *Przemówienie I.J. Paderewskiego do Amerykanów, wygłoszone w sali Auditorium w Chicago na koncercie poświęconym pomocy Polsce*, 5 lutego 1916 r., Chicago, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, op. cit., (tłum. z ang., druk oryg., Chicago 1916), s. 98–99.

Mamy w tym wypadku perswazyjny zabieg powtórzenia, w tym powtórzenie leksykalne częściowe w dystansie (znacznie oddalone od swojej podstawy), które zapewnia spójność międzyakapitową: „prześladowanych religii” w jednym akapicie i „Prześladowani Żydzi” w pozycji inicjalnej kolejnego akapitu.

Wartość tolerancji i jej respektowanie w Polsce akcentował nadawca za pomocą powtórzeń całkowitych i częściowych leksemów i konstrukcji składniowych głównie w jednostce zdaniowej. Wzmacniał w ten sposób spójność zdania i siłę jego przekazu. W przytoczonym wyżej fragmencie przemówienia nadawca przekonywał za pomocą powtórzenia leksykalnego „wszystko”. Perswazyjna moc wzrastała dzięki lokalizacji wyrazu powtarzanego – użyciu słowa i jego powtórzenia kolejno po sobie, w enumeracji: „(..) napływali do naszego kraju ludzie wszystkich narodów, wszystkich wyznań (...)”⁴⁰. W ten sposób powstał ciąg wyrazowy o dużej wartości perswazyjnej, oparty na mechanizmie powtórzenia leksykalnego. Mamy także w cytowanym fragmencie powtórzenie całkowite konstrukcji składniowej, a więc o takim samym zasobie słownym, który jest w podstawie powtórzenia. Zabieg ten miał dobitnie wyrażać przekonanie nadawcy o przestrzeganiu i tradycji respektowania zasady tolerancji w jego kraju: „Nigdy nie było – nie potrafię powiedzieć bardziej stanowczo – nigdy nie było prześladowań rasy, wiary, ani nawet języka za naszych polskich rządów”⁴¹.

Nadawca wykorzystał taki sam skład leksykalny w powtarzanej konstrukcji składniowej (zlokalizowanej w pozycji inicjalnej zdania) do budowania spójności wewnątrzzdaniowej i tym samym do perswadowania.

Paderewski doceniał także wartość pracy. Na stacji w Łowiczu 1 stycznia 1919 roku padły z jego ust słowa:

Bracia włościanie i bracia robotnicy – cześć Wam! Gdyby nie Wasza praca wytrwała, to może ziemie te orałby już dziś kolonista niemiecki. Gdyby nie Wasza siła i Wasza wiara, może by źle było w Polsce. Wyście to utrzymali polskość kraju – Wyście gospodarzami tego kraju. Wasza to praca i Wasz trud. W imieniu tych, co

---

⁴⁰ Ibidem, s. 98.

⁴¹ Ibidem, s. 99.

pragną wielkiej i silnej Polski, oświadczam Wam, że ludowładztwo u nas potężne będzie przez swą sprawiedliwość. Cześć Wam!⁴²

Nadawca używał perswazyjnej, emocjonalnie oddziałującej leksyki. „Praca wytrwała”, „trud” „braci włościan” i „braci robotników” miały doprowadzić do „wielkiej i silnej Polski”, przynieść „ludowładztwo”, które „potężne będzie” „przez swą sprawiedliwość”⁴³. Stosował przy tym powtórzenie całkowite, jednocześnie składniowe i leksykalne: „wasza praca”, które wzmacniały spójność całego akapitu, wpływały na jego uporządkowanie, organizację, a przez to na perswazyjną wymowę tekstu.

Bliska była też Paderewskiemu wartość niesienia pomocy potrzebującym, szacunku dla jednostki ludzkiej. Oto dwa fragmenty z przemówienia na wieczornicy żałobnej ku czci Henryka Sienkiewicza z 23 listopada 1916 roku w Chicago:

Dla maluczkich ubogich, dla nieszczęściem dotkniętych, miał on zawsze najtkliwsze współczucie. Od pierwszej chwili swej działalności wszędzie przedstawiał on tego drogiego polskiego chłopca z zamiłowaniem prawdziwym. On kochał wszystkich, dla każdego miał miłość braterską, ojcowskie wyrozumienie i zawsze chrześcijańskie słowo przebaczenia⁴⁴.

Umarł [Sienkiewicz], jak żył, karmiąc łaknących. Przez lat blisko 50 żywił on naród cały swym słowem, przez ostatnie dwa lata chlebem polskim, od was głównie przesłanym, – karmił wdowy i sieroty. Za to narodu żywicielstwo, za to wdów i sierot karmienie, cześć mu i chwała i wdzięczność nieskończona przyszłych pokoleń!⁴⁵

Przekonanie o potrzebie niesienia pomocy potrzebującym, o szacunku dla jednostki ludzkiej zostało wyrażone za pomocą paraleli z odpo-

---

⁴² Przemówienie I. Paderewskiego na dworcu łódzkim i łowickim na temat potrzeby jedności narodowej, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, op. cit., („Kurier Warszawski”, nr 2 z 21 stycznia 1919 r.), s. 22.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Przemówienie I.J. Paderewskiego na wieczornicy żałobnej ku czci H. Sienkiewicza (23 listopada 1916 r., Chicago), [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, op. cit., s. 107.

⁴⁵ Ibidem.

wiednio dobranymi słowami, oddającymi uznawaną wartość: „kochał wszystkich”, „dla maluczkich (...) miał (...) najtkliwsze współczucie”, „dla każdego miał miłość braterską”, „żywił on naród cały (...) chlebem polskim”, „karmił wdowy i sieroty. Za to narodu żywicielstwo, za to wdów i sierot karmienie, cześć mu i chwała”⁴⁶.

Paderewski podkreślał w swoich wypowiedziach wartość mowy ojczystej, języka polskiego, jego znaczenia dla wiązania warstw społecznych w jedną całość, w „cały naród”, dla budowania wspólnoty Polaków. W cytowanym wyżej przemówieniu na wieczornicy żałobnej ku czci Henryka Sienkiewicza odwołał się do przykładu wybitnego pisarza, którego cenił za to, że pisał polszczyzną zrozumiałą dla przeciętnego Polaka, że do warstwy chłopskiej, „Ludu Polskiego, ludową doń ozwał się mową”⁴⁷. Oto wymowny, dłuższy fragment z tego przemówienia:

Prawy a władny trzech nieśmiertelnych wieszczów spadkobierca [Henryk Sienkiewicz] był pierwszym z poetów polskich, co przemawiając do Ludu Polskiego, ludową doń ozwał się mową. Tamci żyli poza krajem, na obczyźnie, nie żyli z ludem, oni przeczuwali go tylko. Tamci pisali wierszem, przemawiali z wieżyc niebotycznych do gór, pagórków, do drzew wierzchołków. Sienkiewicz mieszkał w kraju, Sienkiewicz żył i przebywał z ludem. Znał całe bogactwo jego pięknej duszy. On przemawiał prozą. Jego słowo szło wszędzie. On sięgał najwyższych szczytów, ale także i dolin, łąk i gajów. Toteż słowo jego szło wszędzie i trafiało wszędzie: do możnych pałaców, do wysokich siedzib, do fabrycznych warsztatów i pod ubogą strzechę⁴⁸.

Występują w tym fragmencie różne zabiegi spójnościowe, które są jednocześnie zabiegami perswazyjnymi. Mamy analogie składniowe z inicjalnym powtórzeniem leksykalnym w kolejnych jednostkach zdaniowych: „On przemawiał (...). On sięgał (...)”, powtórzenie wyrazowe: tamci. Występuje tu perswazyjny zabieg antytezy wyrażonej paralelami składniowymi i powtórzeniami leksykalnymi: „Tamci [trzej nieśmiertelni wieszczowie] żyli poza krajem” – „Sienkiewicz mieszkał w kraju”; „[wieszczowie] nie żyli z ludem” – „Sienkiewicz

---

⁴⁶ Ibidem, s. 106.

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem, s. 106–107.

żył i przebywał z ludem”; „oni [wieszczowie] przeczuwali go [lud] tylko” – „[Sienkiewicz] Znał całe bogactwo jego pięknej duszy”; „Tamci [wieszczowie] pisali wierszem” – „On [Sienkiewicz] przemawiał prozą”; „[wieszczowie] przemawiali z wieżyc niebotycznych do gór, pagórków, do drzew wierzchołków” – „Jego [Sienkiewicza] słowo szło wszędzie”. „On sięgał najwyższych szczytów, ale także i dolin, łąk i gajów”⁴⁹. Zabiegi te rytmizują tekst. Wypowiedź sprawia przez to wrażenie dobrze zorganizowanej, uporządkowanej, z zachowaną w niej ciągłością myślową. Po raz kolejny kohezja idzie w parze z perswadowaniem.

Na uwagę zasługuje silne wzmocnienie przekazu (w podanym wyżej ekscerpcie) analogią składniową z inwersją składników i powtórzeniami leksykalnymi. Jest to jednocześnie paralela w dystansie, rozdzielona inną jednostką zdaniową. W ten sposób budowana jest spójność akapitowa i jednocześnie powtórzona jest myśl wyrażająca szacunek dla słowa, dla polszczyzny, podkreślająca wartość ojczystej mowy, prostej wypowiedzi skierowanej do każdego Polaka:

„Jego słowo szło wszędzie. On sięgał najwyższych szczytów, ale także i dolin, łąk i gajów. Toteż słowo jego szło wszędzie i trafiło wszędzie: do możnych pałaców, do wysokich siedzib, do fabrycznych warsztatów i pod ubogą strzechę. (...) Przez lat blisko 50 żywił on [Sienkiewicz – GM] naród cały swym słowem (...)”⁵⁰.

Paderewski wyrażał szacunek do języka polskiego, umiłowania ojczystego języka, przekonanie, że jest on częścią polskości i przyczynia się do jedności Polaków wielokrotnie i przy różnych okazjach. Jako przykład niech służą słowa zawarte w innym gatunku wypowiedzi, w odezwie do Polaków w Ameryce z prośbą o pomoc dla ludności polskiej w kraju (22 maja 1915 r., Nowy Jork):

„Przy wierze Ojców stoicie niewzruszeni, macierzystego nie zapomnacie języka, boście świadomi, że nie ma na świecie mowy piękniejszej ani bogatszej nad naszą, nad polską”⁵¹.

---

⁴⁹ Ibidem, s. 106.

⁵⁰ Ibidem, s. 106–107.

⁵¹ *Odezwa I.J. Paderewskiego do Polaków w Ameryce z prośbą o pomoc dla ludności polskiej w kraju*, 22 maja 1915 r., Nowy Jork, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, op. cit., (kopia, rękopis, AIJP, t. 591, k. 21–23), s. 87.

Reprezentowany przez Paderewskiego system wartości spotykał się z uznaniem i szacunkiem odbiorców. Na przykład wyrażone przez niego przekonanie, że obowiązkiem przedstawiciela władzy jest służenie narodowi, zostało owacyjnie przyjęte przez zebranych na warszawskim dworcu w 1919 roku. Świadczą o tym słowa: „(Długie brawa)”, informujące o reakcji słuchaczy, które zamieszczono po wypowiedzi wyrażającej te przekonania w wersji drukowanej przemówienia w „Kurierze Warszawskim”, w numerze 2 z 21 stycznia 1919 roku:

„Ja to tak rozumiem, że mąż stanu to nie ten, co wolę swą narzuca, a ten, co jako obowiązek swój uważa zrozumienie myśli i uczuć narodu i przyjmowanie od narodu rozkazów. (Długie brawa)”⁵².

Zakończenie

Paderewski przekonywał, ale przede wszystkim wzmacniał przekonania, które były już obecne we wspólnocie zebranej na patriotycznej uroczystości. Uczestnicy spotkań – odbiorcy jego przemówień – gromadzili się w jednym miejscu dlatego, że reprezentowali ten sam system wartości i pragnęli zademonstrować wspólność przekonań, to, że byli wspólnotą i dlatego, że chcieli czuć się wspólnotą. Paderewski powtarzał słowa kluczowe dla nazwania i scharakteryzowania pewnych wartości. Chwył powtarzania całkowitego lub częściowego leksemów i konstrukcji składniowych, to jednocześnie perswazyjny zabieg uspoźniania tekstu na jego powierzchni. Nasycenie wypowiedzi wykładnikami kohezji w postaci paraleli czyni ją bardziej transparentną, uporządkowaną. Nadaje tekstowi rytmiczność. Kohezja wzmacnia perswazyjną siłę tekstu. Jest sama w sobie zabiegiem przekonaniowym.

Dogłębna analiza przemówień I.J. Paderewskiego wygłaszanych do rodaków w kraju, jak i na emigracji prowadzi do wniosku, że ich autor posługiwał się w każdym przypadku tymi samymi językowymi sposobami komunikowania wartości. Można więc sądzić, że intencje

---

⁵² *Przemówienie I. Paderewskiego na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie z podkreśleniem myśli, że będzie służył całemu narodowi*, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, op. cit., („Kurier Warszawski”, nr 2 z 21 stycznia 1919 r., s. 4), s. 23.

Paderewskiego były zawsze takie same, że niezależnie od tego, kto był odbiorcą jego przemówień, kierował się tą samą potrzebą przekonywania do wartości, które wspomogą trudny proces odbudowy Polski, że nie odczuwał bariery mentalnej i językowej w stosunku do polskich emigrantów, że każdy odbiorca – rodak w kraju i rodak na emigracji – był mu tak samo bliski.

Paderewski podtrzymywał odbiorcę w myśleniu według wartości⁵³ i stymulował do działania zgodnego z tym myśleniem, z przyjętym przez słuchacza systemem aksjologicznym. Niezdecydowanym jednostkom pomagał myśleć zgodnie z systemem wartości, rozpoznawać i rozumieć je, a przez to akceptować, utożsamiać się z nimi. W konsekwencji pomagał je propagować w przestrzeni społecznej, w dyskursie publicznym. Paderewski w swoich wypowiedziach wskazywał przede wszystkim na potrzebę jedności narodowej. W cytowanych przemówieniach nie odniósł się na przykład do trudnej do przeprowadzenia reformy rolnej.

Zwraca uwagę fakt, że Paderewski bardzo sprawnie posługiwał się słowem⁵⁴. Przytoczone przykłady i dokonane analizy pokazują, że ten wybitny pianista i kompozytor był także mężem stanu o wielkich zdolnościach oratorskich, doskonałym, przekonującym mówcą, który poprzez umiejętność komunikowania uznawanych wartości miał znaczący wpływ na podniesienie poziomu kultury politycznej w czasach odradzania się wolnej Polski w pierwszej połowie XX wieku.

Grzegorz Majkowski

---

⁵³ Por. J. Tischner, op. cit.

⁵⁴ Zagadnienie umiejętności posługiwania się słowem przez Paderewskiego zostało omówione na konferencji: „Ignacy Jan Paderewski. Niepodległość. Dziedzictwo. Pamięć” zorganizowanej w ramach „Roku Pięciu Ojców Odnowicieli Rzeczypospolitej Polskiej: Romana Dmowskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Józefa Piłsudskiego, Macieja Rataja i Wincentego Witosa” przez Muzeum Niepodległości w Warszawie i Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego (Warszawa, 21.06.2018 r.). Zostało podjęte w dwóch wystąpieniach, w referacie: J. Załączny, *Mistrzostwo słowa Ignacego Jana Paderewskiego na podstawie tekstów odczytów o Chopinie i Sienkiewiczu* oraz w referacie autora niniejszego tekstu: *W służbie narodowi, czyli o strategiach komunikowania politycznego w przemówieniach Ignacego Jana Paderewskiego*.

Bibliografia

Źródła

Odezwa I.J. Paderewskiego do Polaków w Ameryce z prośbą o pomoc dla ludności polskiej w kraju, 22 maja 1915 r., Nowy York, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992, s. 87–88 (kopia, rękopis, AIJP, t. 591, k. 21–23).

Pierwsze polityczne wystąpienie I.J. Paderewskiego na obiedzie wydanym na jego cześć przez Lotus Club o amerykańskiej wolności, polskim wychodźstwie, losach obu narodów i nadziei ożywiającej Polaków, 8 kwietnia 1893, New York, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992, s. 51 (tłum. z ang., *Sun*, New York, 8 maja 1893 r.).

Przemówienie I. Paderewskiego do Ślązaków na bankiecie Rady Miejskiej Katowic o konieczności wydajnej pracy, [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, 20 listopada 1924 r., t. 5, 1909–1941. Wybór i przygotowanie dokumentów A.G. Dąbrowski, M.M. Drozdowski (red. nac.), K. Janczewska-Sołomko, M. Perkowska-Waszek, X. Pilch, oprac. B. Janicka, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2001, s. 84–85 (kopia, maszynopis, AIH, zesp. I.J. Paderewskiego).

Przemówienie I. Paderewskiego na dworcu łódzkim i łowickim na temat potrzeby jedności narodowej, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, t. 5, 1909–1941. Wybór i przygotowanie dokumentów A.G. Dąbrowski, M.M. Drozdowski (red. nac.), K. Janczewska-Sołomko, M. Perkowska-Waszek, X. Pilch, oprac. B. Janicka, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2001, s. 22 („Kurier Warszawski”, nr 2 z 21 stycznia 1919 r.).

Przemówienie I. Paderewskiego na Dworcu Wiedeńskim w Warszawie z podkreśleniem myśli, że będzie służył całemu narodowi, 1 stycznia 1919 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, t. 5, 1909–1941. Wybór i przygotowanie dokumentów A.G. Dąbrowski, M.M. Drozdowski (red. nac.), K. Janczewska-Sołomko, M. Perkowska-Waszek, X. Pilch, oprac. B. Janicka, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2001, s. 22–23 („Kurier Warszawski”, nr 2 z 2 stycznia 1919 r., s. 4).

Przemówienie I.J. Paderewskiego do Amerykanów; wygłoszone w sali Auditorium w Chicago na koncercie poświęconym pomocy Polsce, 5 lutego 1916 r., Chicago, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992, s. 98–102 (tłum. z ang., druk oryg., Chicago 1916).

Przemówienie I.J. Paderewskiego do mieszkańców Wielkopolski z okazji nadania mu tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Poznańskiego i obywatela honorowego m. Poznania przypominające ich zasługi dla sprawy polskiej, Poznań, 21 listopada 1924 r., [w:] *Archiwum polityczne Ignacego Paderewskiego*, t. 5, 1909–1941. Wybór i przygotowanie dokumentów A.G. Dąbrowski, M.M. Drozdowski (red. nac.), K. Janczewska-Sołomko, M. Perkowska-Waszek, X. Pilch, oprac.

B. Janicka, Wydawnictwo Neriton, Warszawa 2001, s. 85–86 (kopia, maszynopis, MPCH, zesp. I.J. Paderewskiego).

Przemówienie I.J. Paderewskiego na Sejmie Związku Narodowego Polskiego w Ameryce, 1 października 1915 r., Schenectady, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992, s. 93–95 („Dziennik Związkowy Zgoda”, nr 232, 2 października 1915, s. 1).

Przemówienie I.J. Paderewskiego na wiecu Polaków zebranych pod pomnikiem T. Kościuszki z apelem o Dzień Pracy dla Polski, 30 maja 1915, Chicago, [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992, s. 89–93 (odpis, maszynopis, AIJP, t. 621, k. 15–18).

Przemówienie I.J. Paderewskiego na wieczornicy żałobnej ku czci H. Sienkiewicza, (23 listopada 1916 r., Chicago), [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992, s. 106–107.

Przemówienie I.J. Paderewskiego w Teatrze Skarbkowskim na obchodzie stulecia urodzin Fryderyka Chopina, Lwów, 23 października 1910 r., [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992, s. 63–70 (Druk, Lwów 1911).

Przemówienie I.J. Paderewskiego wygłoszone na uroczystości odsłonięcia pomnika Grunwaldzkiego, (Kraków, 15 lipiec 1910 r.), [w:] I.J. Paderewski, *Myśli o Polsce i Polonii*, oprac. M.M. Drozdowski, A. Piber, Editions Dembiński, Paris 1992, s. 58–59 (oryginał, rękopis, AIJP, t. 609, k. 30–33).

Opracowania

Austin J.L., *Jak działać słowami*, przekł. B. Chwedeńczuk, [w:] J.L. Austin, *Mówienie i poznawanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, s. 543–708.

Drozdowski M.M., *Budowniczości II Rzeczypospolitej. Na przywitanie stulecia odzyskania niepodległości*, red. A. Dragan, T. Skoczek, Muzeum Niepodległości, Wydawnictwo Grupa M-D-M, Warszawa 2018.

Drozdowski M.M., *Ignacy Jan Paderewski. Pianista, kompozytor, mąż stanu*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2001.

Drozdowski M.M., *Ignacy Jan Paderewski. Zarys biografii politycznej*, wyd. III rozszerzone, Warszawa 1986.

Drozdowski M.M., Carroll Porczyński Z., oprac., *Humanizm Ignacego Jana Paderewskiego*, Warszawa 1992.

Dyczewski L., *Miejsce i funkcje wartości w kulturze*, [w:] *Kultura w kręgach wartości*, red. L. Dyczewski, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2001, s. 29–31.

Gajda S., *Współczesna polszczyzna naukowa. Język czy żargon?*, Wydawnictwo WSP w Opolu, Opole 1990.

Gajda S., *Tekst/dyskurs oraz jego analiza i interpretacja*, [w:] *Współczesne analizy dyskursu. Kognitywna analiza dyskursu a inne metody badawcze*, red. M. Krauz, S. Gajda, Wydawnictwo UR, Rzeszów 2005, s. 11–20.

Gajda S., *Gatunkowe wzorce wypowiedzi*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2, *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Warszawa 1993, s. 245–258.

Gajda S., *Gatunki wypowiedzi i genologia*, [w:] Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, Oficyna Wydawnicza Atut, Wrocław 2009, s. 135–146.

Język w kręgu wartości. Studia semantyczne, red. J. Bartmiński, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2003.

Majkowski G., *Kohezja w publicystyce okresu oświecenia*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2007.

Nazwy wartości, red. J. Bartmiński, M. Mazurkiewicz-Brzozowska, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1993.

Perkowska M., Wapiński R., *Paderewski Ignacy Jan (1860–1941)*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 24, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1979, s. 795–803.

Puzynina J., *Język wartości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.

Scheler M., *Resentyment a moralności*, Wydawnictwo Fundacja Aletheia, Warszawa 2008.

Tischner J., *Myślenie według wartości*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1994.

Słowniki i encyklopedie

Encyklopedia kultury polskiej XX wieku, t. 2, *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Instytut Kultury, Warszawa 1993.

Polski Słownik Biograficzny, t. 24, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, 1979.

Słownik współczesnego języka polskiego, red. nauk. B. Dunaj, Wydawnictwo Reader's Digest Przegląd sp. z o.o., t. 1 i 2, Warszawa 1998.

On the methods of communicating values in political discourse (basing on the speeches of Ignacy Jan Paderewski)

Keywords

Ignacy Jan Paderewski, political discourse, speech, values, cohesion, lexical repetition, syntactic repetition

Abstract

The article presents the methods used by Ignacy Jan Paderewski to express the values system he was following. It aims to educate about transforming and shaping the political discourse on the brink of regaining independence and at the beginning of establishing the new statehood. The quotations come from Paderewski's speeches from when he was engaged in national matters like regaining independence, statehood and peace. He discussed the values like national unity, working for the general welfare, national freedom and equity using lexical and syntactic repetitions, the techniques of both cohesion and persuasion. Paderewski was not trying to convince his listeners, he was rather enhancing the values they and him had already believed in. This eminent politician have greatly influenced political discourse and culture of the hard times of creating free Polish state at the beginning of the 20th century.

Über die Vermittlung von Werten im politischen Diskurs (auf dem Beispiel der Reden von Ignacy Jan Paderewski)

Schlüsselworte

Ignacy Jan Paderewski, politischer Diskurs, Rede, Werte, Kohäsion, lexikalische Wiederholung, syntaktische Wiederholung

Zusammenfassung

Der Artikel zeigt lexikalische Mittel, mit denen Ignacy Jan Paderewski das von ihm anerkannte Wertsystem ausdrückt. Der Artikel erweitert das Wissen über die Gestaltung des politischen Diskurses an der Schwelle zur Wiederherstellung der Unabhängigkeit Polens und in den ersten Jahrzehnten der Staatsbildung. Das exemplarische Material stammt aus den Reden von Paderewski aus der Zeit seines Engagements für die Wiederherstellung des unabhängigen Staates und aus der Zwischenkriegszeit. Der Sender teilt die Werte, z.B. bezüglich der staatlichen Einheit, Arbeit für Wohl des

Staates, seine Freiheit und Gerechtigkeit, hauptsächlich mithilfe der lexikalischen Wiederholungen und syntaktischen Analogien mit. Dazu gehören sowohl Kohäsions- als auch Überzeugungsmittel. Paderewski nicht nur überzeugt, was die sowohl von ihm als auch den Empfängern anerkannten Werte verstärkt. Dieser herausragende Politiker hatte dank seiner Fähigkeit, anerkannte Werte zu vermitteln, einen wesentlichen Einfluss auf die Gestaltung des politischen Diskurses und die Erhöhung des Niveaus der politischen Kultur während der Wiedergeburt des freien Polens in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts.

О способах изложения ценностей в политическом дискурсе (на примере речей Игнация Яна Падеревского)

Ключевые слова

Игнаци Ян Падеревски, политический дискурс, ценности, когезия, лексический повтор, синтаксический повтор

Резюме

Автор статьи описывает, при помощи каких языковых приемов Игнаци Ян Падеревски излагает свою систему ценностей. Автор излагает процесс формирования политического дискурса накануне восстановления независимости и первые годы формирования государственности. Примеры были взяты и речей Падеревского времен его ангажированности в восстановление независимости и политическую жизнь страны в межвоенное время. В текстах речей говорится о таких ценностях, как единство нации, труд во благо нации, свобода нации, справедливость. Излагаются они главным образом путем лексических повторов и синтаксических аналогий. Оба приема носят одновременно когезионный и убедительный характер. Падеревски не столь убеждает, сколь укрепляет ценности, исповедуемые им и его слушателями. Этот выдающийся политик своими навыками изложения признанных ценностей оказал значительное влияние на формирование политического дискурса и поднятие уровня политической культуры в эпоху возрождения польского государства в первой половине 20 века.